

Türkiye’de Sosyal Sermaye ve Göç

Fatma Armağan TEKE LLOYD¹ , Umut TÜRK^{2*}

¹ Asst. Prof. Dr., Abdullah Gül University, Kayseri, Turkey

²Asst. Prof. Dr., Abdullah Gül University, Kayseri, Turkey

Geliş Tarihi/Received: 08.02.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 26.02.2021

Doi: 10.31200/makuubd.876519
Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Türkiye 2012 yılına kadar mülteciler için ev sahipliği kategorisinde ilk 20 ülke arasına girmezken, 2015 yılı itibariyle dünyanın en fazla mülteci nüfusuna sahip ülkesi konumuna gelmiştir (UNHCR, 2015). Bu yıldan itibaren ülkedeki mülteci sayısı artarak bugün 3.5 milyonun üzerinde bir rakama ulaşmıştır. Ülkenin bazı bölgelerinde mülteci nüfus yoğunluğunun, yerel nüfusun üzerinde olduğu görülmektedir. Bu makalede demografik yapıda gerçekleşen bu değişimin Türkiye’deki sosyal sermaye birikimi ile ilişkisi araştırılmıştır. Kantil regresyon modeli ile yürütülen analizlere göre düzensiz göç sonucu oluşan yabancı nüfus yoğunluğu, dayanışmacı (bonding) sosyal sermaye ile pozitif, köprüleyici (bridging) sosyal sermaye ile ise negatif bir korelasyon kurmaktadır. Çalışmada, dayanışmacı sosyal sermayenin kutuplaştırıcı yönüne dikkat çekilirken, köprüleyici sosyal sermayeye ilişkin sonuçların uluslararası yazında gözlemlenen bulgularla benzerliği vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Sermaye, Suriye Göçü, Türkiye, Düzensiz Göç, Kantil Regresyon.

JEL Sınıflandırması: R22, R23, Z13.

Social Capital and Migration in Turkey

ABSTRACT

While Turkey was not mentioned in the first 20 country list as a refugee hosting country until 2012, in 2015 it became a country with the largest refugee population in the World (UNHCR 2015). The number of the refugees has currently reached to 3.5 million in the country and in some regions the number of the refugees has surpassed the local population. This article

examines the changes that occurred in the social capital stock of the country triggered by the changes in the demographic shifts. In using quantile regression model analysis, this article concludes that while the density of migrant population is in positive correlation with bonding social capital, it displays a negative correlation with bridging social capital. In this sense, our findings are in line with the international literature on the relationship between social capital and migration.

Keywords: Social Capital, Syrian Migration, Turkey, Irregular Migration, Quantile Regression.

JEL Classification: R22, R23, Z13.

1. GİRİŞ

Bu makalede Türkiye'ye Suriye'den yönelen göç hareketleri sonucu heterojenlik (çeşitlilik) kazanan demografik ve sosyal yapının Türkiye'deki sosyal sermaye stoğu ile ilişkisi incelenmiştir. Heterojenleşme, ülkelerde etnik, kültürel, sosyo-ekonomik ve dini çeşitliğin artması sonucu, birbiriyle çok az ortak özellik paylaşan bireylerin ve grupların artışı anlamına gelir. Günümüzde heterojenleşmenin, en önemli sebebi iç ve dış göçtür. Birleşmiş Milletler rakamlarına göre uluslararası göç son 50 yılda %150 artarak 256 milyona ulaşmıştır. Bu hareketliliğin bir takım sosyo-ekonomik sonuçları olacağı açıktır. Göçün ülkelerin sosyal sermaye yapısına etkileri en çok araştırılan konulardandır.

Sosyal sermaye; “sivil toplum” (Inglehart, 1995), “yurttaşlık bilinci” (Almond ve Verba, 2005); iş birliği potansiyeli (Putnam, 1995); siyasi hayata katılım, müşterek akıl (Kesler ve Bloemraad, 2010) toplumsal ve bireysel güven (Patulny ve Svendsen, 2007; Hooghe vd., 2009), toplumsal ağlar (Putnam, 1993) ve toplumsal iyi niyet gibi farklı kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Sosyal sermaye kavramı kısaca bir ‘kolektif’ bilincine ve müşterekleşme potansiyeline işaret eder. Sosyal sermaye kavramı, sosyologlar, siyaset bilimcileri ve iktisatçılar tarafından farklı biçimlerde kullanılsa da (Frane ve Roncevic, 2003) bireyler, toplumlar ve ülkeler açısından önemi sık sık vurgulanmaktadır. Sosyal sermayesi yüksek olan toplumlarda ekonomik performans, siyasi katılım, iş birliği geliştirme ve gelişmişlik seviyelerinin yükselme ihtimalinin arttığı tartışılmıştır. Putnam’ın (1993) da belirttiği gibi sosyal sermaye bir ülke veya bölge için önemli gelişmişlik göstergelerinden birisidir.

Sosyal sermaye Tönnies ve Durkheim’a (Bankston ve Zhou, 2002) uzanan eski bir kavram olmasına rağmen, son yıllarda kullanım sıklığı ve etkisi artmıştır; çünkü sosyal

sermayenin kamusal ve özel alanda faydayı artırdığı, demokratikleşmeye katkı sunduğu ve ekonomik verimliliği arttırdığı iddia edilmiştir. Sosyal sermaye Bourdieu (1986) için daha çok grupların veya bireylerin sahip olduğu bir sermaye tipi iken, Putnam (1995; 2000; 2007) gibi siyaset bilimciler sosyal sermayeyi, ülkelerin, şehirlerin ve kurumların ‘toplu’ (aggregate) olarak sahip olabileceği bir özellik olarak yorumlamışlardır (Siisiainen, 2003). Putnam ‘sosyal sermaye’ kavramını metodolojik bireycilik ve grup seviyesinden daha geniş popülasyona uyarlamış ve sosyal sermayeyi belli bölgelerin, ülkelerin ve eyaletlerin sahip olabileceği bir ‘stok’ olarak değerlendirmiştir. En basit anlamıyla, Putnam (2007) için sosyal sermaye bir toplumdaki enformel ağların, formel ağların ve karşılıklı güven ilişkilerinin toplamıdır. Putnam’a göre, sosyal sermaye bir grup ve/veya toplumun ortak amaçlarını gerçekleştirmesi için bir araya gelmesini kolaylaştırır. Fukuyama (1995) sosyal sermayeyi güven ilişkileri sonucu ortaya çıkan bir ‘kapasite’ olarak yorumlar ve bu kapasitenin azlığı ve çokluğu ekonomik gelişmişlikle doğrudan ilintilidir. Putnam ve diğer sosyal bilimcilerin çalışmaları sosyal sermayeyi hem bağımlı hem bağımsız değişken olarak tanımlamışlardır. Örneğin Knack ve Keefer (1997) sosyal sermayenin toplum düzeyinde ölçümünü 27 farklı ülkede yaparken, Beugelsdijk ve Van Schaik (2005) ilk defa sosyal sermayeyi Avrupa’yı farklı bölgelere ayırarak ölçmüştür. Bu çalışmanın araştırma sorusuna uygun olarak sosyal sermaye bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır.

Göçün toplum içindeki farklılıkları artırma yoluyla sosyal sermaye üzerindeki etkisi uluslararası yazında son yıllarda en çok araştırılan konulardandır (Kesler ve Bloemraad, 2010; Putnam 2007; Alesina ve La Ferrara, 2000; Hooghe vd., 2009; Costa ve Kahn, 2003; Delhey ve Newton, 2005). Başta ünlü teorisyen Robert Putnam (2000; 2007) olmak üzere, birçok araştırmacı ABD’de de sosyal sermayede son 10 yılda yaşanan bir düşüş olduğunu ve bunun da göçle ilişkili olduğunu iddia etmişlerdir. Sosyal sermayedeki düşüş, insanların birbirilerine olan güveninin azalması, toplumsal olaylara katılımın azalması, siyasi katılımın azalması ve sosyal hayat yoğunluğunun azalması olarak ölçülmüştür (Putnam, 2000). Türkiye’de ise sosyal sermaye-göç arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Bu çalışma ile Suriye’de yaşanan iç savaş sonucu Türkiye’ye yönelen dış göçün ülkedeki sosyal sermaye yapısı ile ilişkisi araştırılarak literatürdeki bu boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır. Çalışma özellikle Putnam’ın çalışmalarına dayanarak sosyal sermaye birikimini ölçen sosyal ilişkilerden memnuniyet değişkeni de kullanılarak, sosyal sermaye birikiminin göçle olan ilişkisinin incelemiştir. Bunun yanı sıra, makale sosyal sermaye ölçümlerinde sıkça kullanılan gruplar arası sosyal ilişkileri belirten “köprüleyici” (bridging) ve grup içi sosyal ilişkilere odaklanan

“dayanışmacı” (bonding) sosyal sermaye tanımları kullanılmıştır (Woolcock, 2001). Makalede, Türkiye’de yaşanan Suriyeli göçüyle birlikte oluşan yabancı nüfus ile dayanışmacı sosyal sermayenin arasında pozitif, köprüleyici sosyal sermayenin ise negatif bir ilişki bulunmuştur. Buna ilaveten, göç ile beraber insanların birbirlerine duyduklarının güvenin yanı sıra, topluma ve sosyal hayata katılımlarının azaldığı ön görülmektedir.

Bu makalede, TÜİK “İllerde Yaşam İndeksi Gösterge Değerleri” veri seti ile göç idaresinden elde edilen il bazından Suriye’li göçmen sayısı verileri kullanılmıştır. Türkiye’nin 81 ili ölçeğinde yürütülen analizlerde Kantil regresyon modeli kullanılmıştır. Literatürden de bildiğimiz üzere şehirler göçmenlerin entegrasyonu ve topluma uyumu için en önemli idari ölçeklerdendir. Türkiye’nin şehirlerinin farklı oranlarda göç alması farklı derecelerde heteronjenleşmeye sebep olmuştur. Ayrıca, şehirlerin siyasi, politik, kültürel ve ekonomik açıdan farklılık göstermesi, göç-sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi etkileyen diğer değişkenleri (fakirlik; gelir; milli/dini kimlik, vb.) ortaya çıkarmak açısından önemli bir zemin yaratır. Bu çalışma, Türkiye’deki sosyal sermaye-göç arasındaki ilişkiyi meso veri üzerinden inceleyecek ilk çalışmalardan biri olması açısından özgünlük teşkil etmektedir. Makalenin sonraki bölümde literatür taramasını, üçüncü bölüm de ise teorik tartışma ve makalenin hipotezlerini sunmaktayız. Dördüncü bölüm makalede kullanılan metotları ve veri setini, beşinci bölümü ise bulguların sunulmasına ayrılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Sosyal Sermaye Sınıflandırmaları Üzerine Literatür

Sosyal sermaye temel olarak yapısal, ilişkisel ve bilişsel olarak sınıflandırılarak ölçülmeye çalışılmıştır (Nahapiet ve Ghoshal, 1998). Yapısal sosyal sermaye genellikle makro düzeyde ülkeleri ve toplulukları incelerken kullanılan bir kavramsallaşmadır. Yapısal sosyal sermaye, Putnam’a (2000; 2007) göre bir toplulukta ‘kamu malı’ (public good) işlevi görür ve toplumda ekonomik gelişmeye, demokrasiye geçişe ve sivil normların gelişmesine fayda sağlar. Yapısal sosyal sermaye, temel olarak iki farklı değişken yoluyla ölçülmüştür. Bunlardan ilki sosyal ağların yoğunluğu, çeşitliliği ve/veya büyüklüğüdür. Sosyal ağlardaki en önemli ayırım şüphesiz ki, dayanışmacı (bonding) ve köprüleyici (bridging) tipolojisinin işaret ettiği ayırımdır (Patulny ve Svedsen, 2007; Woolcock, 2007). Dayanışmacı ve köprüleyici sosyal sermaye Varshney’in (2002) Hindistan’da etnik ve dini farklılıkları çalıştığı eserinde sosyal ağlara önemli bir kavramsallaştırma olarak karşımıza çıkar. Dayanışmacı ağlar, benzer grupların (etnik, vb.) kendi içerisinde oluşturduğu, yoğunluğu “fazla”, grup dışında olanlar için dışlayıcı,

grup içindekiler içinse aidiyeti artırıcı bir kimlik üretme işlevi gören, homojen yapısı olan ağlardır. Buna karşılık, köprüleyici sosyal sermaye yoğunluktan ziyade, çeşitlilik ve büyüklüğün ön plana çıktığı ağlardır. Bunlar, benzer özelliği taşımayan, yani homojen olmayan gruplar arasında kurulur (Lin, 2000; 2002). Dayanımcı sosyal sermayenin grup içindeki dayanışmayı artırdığı ve fayda sağladığı, fakat diğer grupları dışladığı için toplumun tümünü kapsayacak bir faydaya dönüşmediği savunulmuştur. Bunun aksine, köprüleyici sosyal ağlar, yani grup dışından kurulan bağlar, etkileşimi karşılıklı anlayışı ve bilgi alışverişini artırarak entegrasyon, barış ve kalkınma sürecine katkı sağladığı iddia edilmiştir. Örneğin, Forsander (2004), Norveç'te yaptığı çalışmasında, sosyal ağların ve toplumsal hayata katılımın- yani 'dayanımcı sosyal bağların' – fazla olması sebebiyle ülkenin ekonomik verimliliğin arttığını; köprüleyici bağların zayıf olması sebebiyle de göçmenlerin ekonomiye entegrasyonunun zorlaştığını göstermişlerdir. Yapısal sosyal sermayenin Putnam tarafından kullanılan başka bir ölçüsü ise 'sivil katılımdır'. Sivil katılım insanların kendilerini ne derecede toplumun bir parçası hissettiği ve topluma katkı güdüsüyle hareket ettiğiyle ilgilidir. Sivil katılımın ölçümünü genelde kompozit indekslerden oluşturulmuştur ve seçimlere katılım oranları, sivil toplum faaliyetlerine katılım, mahalle örgütlerine katılım, sosyal faaliyetlere katılım gibi farklı göstergelerle ölçülmüştür (Hughes vd., 2000).

Sosyal sermayenin ölçümünde kullanılan diğer bir sınıflandırma ise ilişkisel ve bilişsel sermaye olmuştur. İlişkisel sosyal sermaye, insanların birbirleriyle kurdukları arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri, topluma karşı aldıkları sorumlulukları ve güven duygusunu kapsar (Nahapiet ve Goshal, 1998). Bu ölçümler daha çok anket yoluyla bilgi toplanarak, bireysel düzeyde yapılmıştır. Kümülatif olarak ilişkisel ve bilişsel sermayenin fazla olduğu yerlerde aynı zamanda gelişmişlik düzeyinin ve ekonomik verimliliğin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Artan güven ilişkileri, insanların aidiyet duygusunu artırarak 'toplumcu' çıktılarını artırmaktadır. Örneğin, literatürde 'ortak malların trajedisi' olarak bilinen, yani maliyeti topluca ödenen fakat bireysel kullanıma açık olan kaynakların bireylerin kendi çıkarlarını maksimize etmek adına tüketmesi durumu, toplumsal güvenin yeterli derecede yüksek olduğu toplumlarda daha az rastlanır bir durum olduğu belirtilmiştir (örneğin: Sally ve Carlton, 2017).

Bu çalışmada sosyal sermayenin şehir ölçeğinde sınıflandırmaları kullanarak, göçün sosyal sermaye stoku üzerindeki etkisi şehir bazında analiz edilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi şehirlerin sosyoekonomik yapıları sosyal sermaye birikiminde belirleyici rol oynaması beklenmektedir. Bu sebeple çalışmada analizler şehir seviyesinde yürütülmüştür. Regresyon

analizlerinde, sosyal sermayenin literatürde görülen ve yukarıda sunulmuş tanımları kullanılmıştır.

2.2. Türkiye’de Sosyal Sermaye Araştırmaları

Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren görünürlük kazanmaya başlayan sosyal sermaye üzerine yapılan çalışmalar, temel olarak aile araştırmaları, eğitim ve okullaşma, demokrasi, kalkınma ve kitlesel hareketlerde, problem çözümünde sosyal sermaye olgusunun niceliksel ölçümüne dayanmıştır (Türkiye’de sosyal sermaye ölçümü ile ilgili olarak bkz: Akyiğit ve Şan, 2005). Çalışmalar genel olarak birey (anket metoduyla veri toplayarak), grup ve ulus ölçeğinde yürütülmüştür ve bu çalışmalar sonucu oluşan ortak kanı Türkiye’de sosyal sermayenin düşük olduğudur. Buğra (2001) ve Sargut (2003), Türk toplumunun küçük küçük bir sürü cemaat ve ailesel bağlardan oluşan yapısı itibariyle, sosyal sermayesinin düşük olduğunu, diğer gruplara, ailelere ve yabancılara güvenin az olduğunu iddia etmiştir. Buğra ve Sargut’a göre, bağlayıcı ağların yoğun olması sebebiyle, aile şirketleri ve fakirlikle mücadelede dini temelli vakıflar gibi kurumların ekonomi ve toplumsal yardımlaşmada daha çok başarı gösterdiği vurgulanmıştır. Aile ve cemaat içinde yoğunlaşan ağlar her ne kadar sosyal sermayeyi artırmada pozitif bir rol oynamışsa, köprüleyici sosyal ağları da bir o kadar olumsuz etkilemiş ve toplum içinde ‘genel güveni’ düşürmüştür. Karagül ve Masca (2005), sosyal sermayeye iktisadi bir perspektiften yaklaşarak, Türkiye’de kurumlara ve bireylere duyulan güven eksikliğine dikkat çekerek, iktisadi kalkınmanın koşulunun bunu geliştirmek olduğunu söylemiştir. Yapılan araştırmalar arasında, Avrupa Değerler Anket’ini kullanarak, Türkiye’de sosyal sermayeyi ‘genel güven, siyasi katılım, kurumlara güven, sosyal normlar, ve vakıf/yardım kuruluşlarında gönüllülük’ indikatörleriyle ölçen Ekici ve Koydemir (2014), Türkiye’de 1999-2008 arasında bu değişkenin ortalama değerlerinin artmasıyla beraber, hayattan memnuniyetin arttığını öne sürmüştür. 2012 yılında yapılan “Türkiye Değerler Araştırması”nda, Türkiye’de toplumsal güven çok düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, Türkiye’de 10 kişiden 1’i genelde başkalarına güven duyabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, bu çalışma bölgesel farklılıkları da incelemiş, güven sonuçlarının en düşük Trakya’da, en yüksek ise İç Anadolu Bölgesinde olduğunu iddia etmiştir. Çalışmada gözlemlenen düşük güven sorununun sebepleri belirtilmemiştir. Aynı zamanda bu anket, kurumlara güvende Türkiye’de orduya duyulan güvenin en yüksek, TBMM ve hükümete duyulan güvenin 1990-2014 arasında dalgalı bir seyir izlediğini tartışmıştır. 2012’de yapılan bu çalışma toplumsal cinsiyet, dini değerler, toplumsal katılım, milli kimlik ve komşulara güven hakkında Türkiye’yi değerlendirmiştir. Buna göre, Türkiye’de İç Anadolu ve Karadeniz bölgesi milli kimlik

aidiyetinin en yüksek olduğu bölgeler, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ise milli kimlikle özleşmenin en düşük olduğu bölge olarak ortaya çıkmıştır. Çalışma aynı zamanda, dini bir kimlik olarak Türkiye’de baskın olan Müslümanlığın çoğunlukla etnik kimlikten daha birleştirici olduğunu iddia etmiştir (Esmer, 2012).

Türkiye’de sosyal sermaye üzerine birçok araştırma yapılmasına rağmen, sosyal sermaye-göç arasındaki ilişki incelenmemiştir. Bu çalışmada, şehir ölçeğinde yapılan göç-sosyal sermaye analizinin, hem Türkiye’de bu alanda yapılmış ilk çalışma, hem de üreteceği bulgular açısından politika yapımcılar için yol gösterici olması beklenmektedir.

3. HİPOTEZLER

Bir kişinin, grubun, şehrin, bölgenin ve ülkenin sosyal sermayesi birçok faktöre bağlı olarak değişmektedir. Bu çalışmada, ‘göç’ faktörünün sosyal sermaye stoku üzerine etkisi araştırma konusu yapılmıştır. Sosyal sermayeyi etkileyen faktörlerden en önemlilerinden bir tanesi grup üyelerinin birbirine benzerliğini işaret eden ‘homojen toplum’ yapısıdır. Göçle beraber toplumda heterojenliğin – etnik, demografik, sınıfsal ve kültürel çeşitlilik – arttığı ve göç alan yerlerde sosyal sermayenin düşüş gösterdiği iddia edilir. Bazı çalışmalar ise, göçün sosyal sermaye üzerine etkisinin iddia edildiği kadar basit ve doğrusal olmadığını; aksine ülkeyle ilgili diğer faktörlerin – ekonomik yapı, göç politikaları, toplumsal değerler, sosyal ve demografik yapı, eğitim seviyesi, vb. – göç-sosyal sermaye ilişkisinde belirleyici olduğunu iddia etmişlerdir (Kazemipur, 2006; Costa ve Khan, 2003; Alesina ve La Ferrara, 2000). Literatürde sıkça altı çizilen sosyal sermaye birikiminin sonuçlarından ekonomik gelişim ve büyümenin korunabilmesi ve de sosyal sermaye kavramının özünü oluşturan sosyal ağlar, yurttaşlık bilinci ve karşılıklı güvenin sürekliliğinin sağlanması için sosyal sermaye-göç arasındaki ilişkiyi bilmek ve doğru yorumlayabilmek, politika yapımı açısından büyük önem taşımaktadır.

Bir sonraki bölüm bu çalışmanın hipotezleri ve bu hipotezlerin kaynağı olan temel yapıtların değerlendirmesini içermektedir.

3.1. Çeşitlilik (Heterojenlik) ve Sosyal Sermaye

Çeşitlilik ve sosyal sermaye arasındaki ilişki özellikle uluslararası göçün katlanarak arttığı bir dönemde toplum bilimcilerin en çok ilgi gösterdiği alanlardan bir tanesi olmuştur. Ulus-devlet yapısı kültürel ve etnik benzerlik varsayımı üzerine kurulmuştur. Yani bir arada ve

güven içinde yaşamının ön koşullarından bir tanesi ‘ortak değerler’, normlar ve kültürel yakınlık olduğu varsayılmıştır. Fakat, birkaç ada ülkesi hariç, bütün ülkeler etnik, ırksal ve kültürel açıdan farklı grupları bir arada bulundurur ve çeşitli tarihsel, ekonomik ve politik sebeplerle ülkeler sürekli iç ve dış göç hareketliliğine maruz kalır. Bu durum, göç sonrası artan ‘çeşitliliğin’, sosyal sermaye üzerindeki etkisini anlamaya yönelik çalışmaları beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın de temel olarak ilgilendiği soru şudur: Türkiye’de Suriye göç ile artan heterojenlik, insanların birbirine karşı güvenini, siyasi ve toplumsal hayata katılımını azaltmış mıdır?

Putnam ve onu takip eden ekol, göçün ve etnik çeşitliliğin uzun vadede sosyal sermayeyi artıracığı beklentisine rağmen, kısa vadede toplumsal güven ve birlikteliğini azaltacağını iddia etmiştir. Putnam’ın (1995) ilk çalışması olan ‘Bowling Alone’ da sosyal sermayeyi bağımsız değişken ve ‘demokratik, sosyal ve ekonomik’ gelişmişliği ise bağımlı değişken olarak kullanmıştır. Putnam ABD’nin 50 eyaletinde yaptığı bu çalışmada ekonomik gelir, dini ve etnik aidiyet, kentlilik ve benzeri değişkenleri dış faktörleri kontrol ederek, sadece ‘sosyal sermayenin’ göçmenlere ve etnik çeşitliliğe karşı tolerans yaratan, demokrasiyi artıran ve ekonomik kalkınmışlık sağlayan en önemli faktör olduğunun altını çizmiştir. Daha sonrasında yaptığı çalışmada ise göç ve etnik çeşitlik artışının ABD’nin çeşitli eyaletlerinde sosyal sermaye üzerine etkisini incelemiştir. Buna göre, Putnam göçün artmasıyla beraber özellikle hem çoğunlukta bulunan ev sahibi halkla, azınlık olan göçmen grup arasında, hem de ev sahibi halkın kendi içinde (in-group) sosyal sermayesinin düştüğünü göstermiştir. Putnam’ın bu bulgusu etnik çeşitliliğin fazla olduğu bölgelerde grup içinde artan güven ve sosyal sermaye olacağı tahmini yapan ‘çatışma teorisini’ bu şekilde karşı çıkmıştır. Costa ve Kahn (2003) Putnam’ın çalışmasından esinlenerek, irki çeşitliliğin fazla olduğu yerlerde 24-55 yaş arası bireylerde gönüllülük yoluyla toplumsal hayata katılımın ve çeşitli örgütlere üyeliğin düştüğünü gözlemlemiştir. Costa ve Kahn aynı zamanda ekonomik eşitsizliklerin, sosyal sermaye üzerinde bağımsız bir etkisi olduğunu göstermişlerdir. Buna karşın, çalışmalarında çeşitlilik ve güven arasında benzer bir ilişkiye rastlamadıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmalar sadece Amerika’yla sınırlı kalmamış, diğer ülkelere de uygulandığında Putnam’ın teorisini bazen desteklemediği görülmüştür. Örneğin, Portekiz’de etnik farklılaşma az olmasına rağmen, sosyal sermayenin de az olduğu; etnik çeşitliliğin fazla olduğu İsveç’te ise örgütlere üyeliğin yüksek olduğu görülmüştür. Stolle vd. (2008) Kanada’da yaptığı çalışmada da artan çeşitliliğin bir ölçekte (mahalle veya şehir) yaşayan çoğunluk grup (beyazlar) içinde sosyal

sermayeyi azaltırken, azınlık gruplar için bir fark yaratmadığından bahsedilmiştir. Bu kapsamda, bu projenin test edeceği hipotezler şöyledir:

Hipotez 1: Artan etnik çeşitlilik sonucu yerel halk arasında güven azalır, toplumsal hayata katılımları azalır ve sosyal aktivitelere katılmazlar.

Hipotez 2: Artan etnik çeşitlilik birbirlerine benzer olanlardan oluşan grup içi sosyal sermayeyi azaltmaktadır. Düzensiz göç sonucu çeşitliliğin fazla olduğu yerlerde yaşayanların sivil katılımı oranı düşük olur.

Putnam'ı takip eden literatür hem ondan esinlenmişlerdir hem de yaptıkları metodolojik düzeltmelerle, sosyal sermaye yazınına yeni boyutlar eklemişlerdir. Bunlardan en önemlisi, artan çeşitlilik ve sosyal sermaye arasındaki ilişkinin bu kadar doğrusal olmadığını göstermeleri olmuştur. Bu grup çalışmaları, makro ve mikro ölçekli olarak ayırmak mümkündür. Makro ölçekli çalışmalar, Putnam'ın topluluk düzeyinde yaptığı çalışmalara yeni boyutlar eklemişlerdir. Bunların içinde en ön plana çıkan çalışma, Kesler ve Bloemraad'ın (2010) yaptığı çalışmadır. Yazarlar, sosyal sermayeyi 'müşterek bilinçlilik' (collective-mindedness) adı altında ve üç farklı boyutta –toplumsal güven, siyasi hayata katılım ve toplumsal hayata katılım– şeklinde incelemişlerdir. Bu çalışmada, Kesler ve Bloomread'in çalışmasının en önemli bulgusu, ekonomik eşitliğin fazla olduğu ve göçmenlerin entegrasyonu için istikrarlı politikaların ve yerleşik sosyal sermayenin yüksek olduğu ülkelerde, artan çeşitliliğin sosyal sermayeyi daha az düşürdüğü veya hiç düşürmediği olmuştur.

Bu kapsamda test edilecek hipotez şu şekildedir:

Hipotez 3: Türkiye'de sosyal sermayenin hali hazırda yüksek olduğu şehirlerde, göçün sosyal sermaye üzerindeki etkisi daha azdır.

4. METOT VE VERİ SETİ

Türkiye'nin 81 şehrini baz olacak analizler, bölgesel olma niteliği taşıdığından, kullanılacak metotlarda, kentlerdeki sosyal sermayenin alt dağılımları ve bunlarla ilişkili bağımsız değişkenlerin olası özgün etkileri dikkate alınmalıdır. Diğer bir ifadeyle; kullanılacak ekonometrik modelin sosyal sermayenin kent içi alt dağılımındaki değişen yüzdelik dilimleri ile hipotez edilen bağımsız değişkenlerle farklılık gösteren olası ilişkilerini göz önünde bulundurulmak zorundadır. Bilindiği gibi En Küçük Kareler (EKK) regresyon yöntemi, bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle tek bir eğim (grand slope) üzerinden açıklanabileceği

varsayımına dayanmaktadır. Alternatif bir model olan kantil regresyonlar ise bağımlı değişkenin farklı yüzdelik dağılımlarının analiz edilmesine olanak sağlar. Değişen aralıklarda koşullu fonksiyonlar sunan kantil regresyonlar, rassal değişkenler arasındaki stokastik ilişkinin ve bağımlı değişkenin kuantillerinin kapsamlı bir istatistik analizine olanak sağlamaktadır (Koenker ve Hallock, 2001). Bu açıdan kantil regresyon değişken dağılımı ile ilgili herhangi bir varsayımına dayanmamakta ve güçlü tahmin analizlerine imkân tanımaktadır. Bunlara ek olarak EKK modellerinin aksine kantil regresyonlar uç değerlere ve doğrusal olmayan veri davranışına hassas değildir (Koenker, 2005).

Bu projenin amaçlarına uygun olarak, bölgesel ölçekte yapılacak analizler, yığın (aggregate) veri kullanacaktır. Analizlerin hassasiyetini ve tahminsel gücünü artırmak amacıyla ve de EKK yöntemine olan üstünlüğü de göz önüne alındığında bu projede kantil regresyon yöntemi kullanılması uygun görünmektedir. Kantil regresyon modeli aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

$$Q_y(\tau|x) = \beta_0(\tau) + \beta_1(\tau)x_1 + \beta_2(\tau)x_2 + \dots + \beta_n(\tau)x_n + \varepsilon(\tau) \quad (\text{Eşitlik 1})$$

Burada $Q_y(\tau|x)$ bağımlı değişken, kendi dağılımındaki belirli bir kantil ve bağımsız değişken x 'in bir fonksiyonu olarak tanımlanmıştır. Bu modelle hesaplanan katsayıların, bağımlı değişkenin farklı dağılımlarına göre değişen değerler alabilmesi mümkün kılınmıştır. Örneğin $\tau = 0.50$ dağılımın medyan değerini göstermekte, bu değer bağımsız değişkenlerin medyan dağılıma olan koşullu sonuçlarını vermektedir.

Bu makalede bağımlı değişken sosyal sermaye olarak tanımlanacak ve bu konseptin literatürdeki farklı açılımlarına uygun olarak aşağıdaki tabloda gösterilen veriler kullanılarak hipotez edilecektir. Yine hipotezlere uygun olarak aşağıdaki bağımsız değişkenler kullanılacaktır. Tablo 1'de çalışmada kullanılan veriler belirtilmiştir. İlk kolon sosyal sermaye tanımını, ikinci kolon verinin niteliğini, üçüncü kolon verinin elde edildiği kaynağı ve son kolon veri tanımını içermektedir. Analizler düzensiz göç hızının yüksek olduğu 2015 yılını baz almaktadır. Aynı zamanda bu tarih Türkiye İstatistik Kurumu'nun sosyal sermayeye ilişkin verileri il bazında yayınladığı son yıldır.

Tablo 1. Analizlerde kullanılan veri nitelik ve tanımları

	Değişken	Veri Kaynağı	Tanım
Sosyal Sermaye Tanımı	Bağımlı Değişkenler		
Dayanışmacı Sosyal Sermaye	Sosyal Sermaye: Seçimlere katılım	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	Mahalli seçimlere il bazında katılım oranlarını içerir.
	Sosyal Sermaye: Sendika/dernek faaliyetlerine katılım	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	Sendika/Dernek faaliyetlerine il bazında ilgi oranını içerir.
	Sosyal Sermaye: Siyasi partilere üyelik	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	Siyasi partilere üyelik oranını il bazında gösterir.
Sosyal ilişkilerden memnuniyet	Sosyal Sermaye: Sosyal İlişkiler	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	İl bazında sosyal ilişkilerden memnuniyet oranını içerir.
Köprüleyici sosyal sermaye	Sosyal Sermaye: Sosyal aktivitelere katılım	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	İl bazlı sinema tiyatro seyirci sayısını içerir.
	Sosyal Sermaye: Sosyal aktivitelere katılım	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	İl bazlı bin kişi başına düşen alışveriş merkezi (m2)
Bağımsız Değişkenler			
	Düzensiz Göç	goc.gov.tr göç raporu, 2016	İl bazlı toplam nüfusa oranla Suriyeli göçmen sayısını gösterir
	İç Göç Hızı	TUİK (Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2015)	İl bazında net iç göç hızını belirtir.
	Ekonomik Yapı	TUİK (Aile Yapısı, Bölgesel GSYH, İş gücü İstatistikleri, 2015)	il kırımında hesaplanır ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayan hanehalkı oranını belirtir.
	İnsan Kaynakları Yapısı	TUİK (İş gücü İstatistikleri, 2015)	il kırımında hesaplanır ve yüksek öğrenim görmüş birey yoğunluğunu gösterir.
	Kırsallık	Eurostat (Kırsal gelişim istatistikleri, 2014)	Şehirlerin kırsallık oranlarını belirten kukla değişken: 1=Ağırlıklı Kentsel (Nüfusun %20'sinden azı kırsal alanlarda yaşar) 2=Orta Düzey kırsal (Nüfusun %20-50 arası kırsal alanlarda yaşar) 2=Ağırlıklı Kırsal (Nüfusun %50 ve daha fazlası kırsal alanlarda yaşar).
	Kamu Hizmetlerinden Memnuniyet	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	il kırımında kamu eğitim, sağlık ve asayiş hizmetlerinden memnuniyeti gösterir.
	Belediye Hizmetlerinden Memnuniyet	TUİK (İllerde yaşam indeksi gösterge değerleri, 2015)	İl kırımında belediye temizlik ve toplu taşıma hizmetlerinden memnuniyeti gösterir.

Tabloda görüldüğü üzere, sosyal sermaye literatüre uygun olarak şu değişkenler yardımıyla gözlenecektir: mahalli seçimlere katılım (Guiso vd., 2000; Helliwell ve Putnam, 1995), sivil toplum kuruluşları, sendika ve dernek faaliyetlerine katılım (Grootaert, 1999; Glaesere vd, 2002; Beugelsdijk ve Van Schaik, 2005; Paxton, 2002), sosyal ilişkilerden memnuniyet (Lancee, 2010; Poortinga, 2006), sosyal faaliyetlere katılım (Helliwell ve Putnam,

1995). Sosyal sermaye indeksleri oluşturulurken değişkenler normalize edilmiş³ ve aritmetik ortalamaları alınmıştır. Benzer şekilde kamusal ve belediye hizmetlerinden memnuniyeti gösteren değişkenlerin aritmetik ortalaması alınarak memnuniyet indeksleri elde edilmiştir.

Proje dosyasının üçüncü bölümünde sunulan hipotezler, Tabloda gösterilen bağımlı ve bağımsız değişkenler yardımıyla test edilecektir. Hipotez 1, bu çalışmanın temel sorusu olan sosyal sermaye ve göç (heterojenleşen nüfus) arasındaki ilişkiye addedilen bir varsayımda bulunmaktadır ve şehirlerdeki göçmen nüfus yoğunluğunu gösteren “Düzensiz Göç” değişkeniyle test edilecektir. Hipotez 2 dayanışmacı sosyal sermaye indeksi yardımıyla test edilecektir. Son olarak Hipotez 3 kantil regresyon modeli kullanılarak, sosyal sermaye dağılımının farklı kantilleri ile düzensiz göç arasındaki ilişkinin analizi ile test edilecektir.

5. BULGULAR

Bu bölümde sosyal sermaye ve düzensiz göç arasındaki ilişkinin incelendiği kantil regresyon çıktıları sunulmuştur. Sosyal sermayenin köprüleyici ve dayanışmacı tanımları bağımlı değişken olarak modellenmiş son olarak genel bir sosyal sermaye ölçüsü olarak kabul edilebilecek “sosyal ilişkilerden memnuniyet” yine regresyon analizine bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır.

Tablo 2’de bağımlı değişkenin bağlayıcı sosyal sermaye olarak tanımlandığı kantil regresyon çıktıları gösterilmiştir. Bulgulara göre şehirlerde düzensiz göç sonucu oluşmuş yabancı nüfus oranı, sosyal özellikle sosyal sermaye dağılımının düşük kantillerinde dayanışmacı sosyal sermaye ile pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon kurmaktadır. Bireylerin siyasi partilere üyelik ve seçimlere katılım oranları temel alınarak ölçülen dayanışmacı sermayenin sivil sorumluluğa işaret ettiği kabul edilmektedir. Bulgular, düzensiz göçün ev sahibi vatandaşların sivil katılımı ile anlamlı bir ilişki kurduğunu göstermektedir. Bu bulgu Putnam (2007)’ın Amerika üzerinde yaptığı ve bir bölgede etnik farklılık artışına cevap olarak sivil katılımın azaldığını gösterdiği çalışmasıyla uyumsuzdur. Dolayısıyla, Türkiye özelinde vatandaşların düzensiz göç karşısında konsolide olduğu, artan düzensiz göçe sivil sorumluluk ve katılım ile cevap verdikleri yorumlanabilir. Suriye’de devam eden iç savaşın ve bunun ulusal yansımalarının siyasi kutuplaşmada oynadığı rol göz önüne alındığında, bulguların özellikle grup içi sosyal sermaye artışıyla ilişkili olduğu düşünülebilir. İstatistiksel olarak anlamlı katsayıların, sosyal sermaye dağılımının düşük kantillerinde gözlemlenmesi,

¹ Normalizasyon z-skoru elde edilerek yapılmıştır.

özellikle politik aidiyeti ve sivil katılımı düşük grupların heterojenleşen etnik yapıya karşı kendi içlerinde konsolide olduklarına ve bir ölçüde kutuplaşmaya işaret etmektedir.

Tablo 2. Dayanışmacı sosyal sermaye regresyon çıktıları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Değişkenler	OLS	tau=0.05	tau=0.10	tau=0.25	tau=0.40	tau=0.50	tau=0.75	tau=0.90	tau=0.95
Düzensiz Göç	7.162 (5.409)	15.889** (6.395)	13.148* (7.290)	11.273** (5.095)	8.083 (6.563)	6.644 (6.516)	2.362 (8.261)	7.951 (10.202)	1.889 (6.450)
İç Göç	0.001 (0.008)	-0.025** (0.010)	-0.004 (0.011)	0.005 (0.008)	0.006 (0.010)	0.000 (0.010)	0.013 (0.012)	0.008 (0.015)	0.005 (0.010)
Orta Düzey Kırsal (Ref:Ağırlıklı kentsel)	-0.516 (0.314)	-0.844** (0.371)	-0.708* (0.423)	-0.603** (0.296)	-0.377 (0.381)	-0.310 (0.378)	-0.579 (0.480)	-0.717 (0.593)	0.044 (0.375)
Ağırlıklı Kırsal (Ref:Ağırlıklı kentsel)	-0.723** (0.329)	- 1.099*** (0.389)	-0.970** (0.444)	- 0.864*** (0.310)	-0.612 (0.400)	-0.406 (0.397)	-0.676 (0.503)	-0.706 (0.621)	0.226 (0.393)
Fakirlik	-0.025** (0.010)	- 0.035*** (0.012)	-0.028** (0.013)	- 0.028*** (0.009)	-0.024* (0.012)	-0.020* (0.012)	-0.014 (0.015)	-0.021 (0.018)	- 0.043*** (0.012)
Yüksek Eğitimli	-0.005 (0.041)	0.008 (0.049)	0.033 (0.055)	0.023 (0.039)	0.007 (0.050)	-0.005 (0.049)	-0.001 (0.063)	-0.060 (0.077)	-0.109** (0.049)
Kamu Hizmetlerinden Memnuniyet	0.042*** (0.013)	0.026 (0.016)	0.057*** (0.018)	0.056*** (0.012)	0.042** (0.016)	0.028* (0.016)	0.047** (0.020)	0.054** (0.025)	-0.001 (0.016)
Belediye Hizmetlerinden Memnuniyet	0.004 (0.008)	0.030*** (0.009)	0.001 (0.011)	0.001 (0.008)	0.006 (0.010)	0.009 (0.010)	-0.008 (0.012)	-0.001 (0.015)	-0.001 (0.010)
Sabit	-1.617 (1.682)	-2.268 (1.989)	-3.644 (2.267)	-3.032* (1.585)	-2.194 (2.041)	-1.312 (2.026)	-1.705 (2.569)	-0.912 (3.173)	4.908** (2.006)
Gözlem Sayısı	81	81	81	81	81	81	81	81	81
R-squared	0.585								

Tablo 2’de iç göç hızını gösteren değişkenin sadece en düşük kantille (tau=0.05) istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki kurduğu görülmektedir. Bununla birlikte bağlayıcı sosyal sermaye dağılımının yüksek kantillerinde istatistiksel olarak anlamlı olmasa da katsayı yönleri pozitif olarak değişmektedir. Buradan sivil katılımın yüksek olduğu grup ve bölgelere göç eden yerli halkın mevcut ilişki ve ağlara eklenme eğiliminde olduğu yorumlanabilir.

Köprüleyici sosyal sermayenin bağımlı değişken olarak tanımlandığı kantil regresyon çıktıları Tablo 3’te gösterilmiştir. Bulgulara göre, düzensiz göç sonucu şehirlerde oluşan

yabancı nüfus oranı ile köprüleyici sosyal sermaye arasında negatif bir korelasyon mevcuttur. Özellikle medyan kantil ($\tau=0.50$) ve etrafında ($\tau=0.40$) bu korelasyonun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Köprüleyici sosyal sermaye sosyal grup temelinde birbirlerinden ayrılan bireyler arası genel olarak benzer ilgi alanları ve hedefler temelinde kurulan sosyal ilişkilere işaret etmektedir. Literatür taramasında belirtildiği üzere, köprüleyici sosyal sermaye dayanışmacı sosyal sermayeye göre toplumsal faydasının daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu makalenin bulgularına göre göç yoğunluğu özellikle medyan seviyedeki sosyal sermaye ile negatif bir ilişki kurmaktadır. Dolayısıyla göçmen nüfusun yüksek olduğu bölgelerde yerli halkın sosyal faaliyetlere katılımında bir düşüş gözlemlenmektedir. Bununla birlikte iç göçün köprüleyici sosyal sermayeyle yüksek kantillerde olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki kurduğu görülmektedir. Buradan ülke içi göçmenlerin, göç ettikleri şehrin sosyo-kültürel faaliyetlerine daha kolay entegre olabildikleri ve bu faaliyetlerin arzına olumlu katkı sağladıkları yorumlanabilirken, düzensiz göç hareketliliği sonucu oluşan yabancı nüfusun bu zeminlere entegrasyonunda kısa vadede zorluklar beklemenin mümkün olduğu sonucuna da işaret etmektedir. Bulguların düzensiz göç ve köprüleyici sosyal sermaye ile genel bir negatif ilişkiye işaret etmesi Putnam (2007)'ın etnik farklılığın farklı gruplar arasındaki gözlemlenen sosyal sermayeyi azalttığı gibi grup içi sosyal sermayeyi de negatif etkileyeceğini gösterdiği sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır.

Tablo 3. Köprüleyici sosyal sermaye regresyon çıktıları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Değişkenler	OLS	tau=0.05	tau=0.10	tau=0.25	tau=0.40	tau=0.50	tau=0.75	tau=0.90	tau=0.95
Düzensiz Göç	-6.151 (4.098)	-2.253 (4.040)	-3.360 (5.731)	-8.308 (5.469)	-8.147* (4.604)	- 13.206** (5.782)	-2.110 (5.473)	-3.542 (3.925)	-4.428 (3.280)
İç Göç	0.014** (0.006)	-0.010* (0.006)	0.014 (0.009)	0.012 (0.008)	0.008 (0.007)	0.015* (0.009)	0.015* (0.008)	0.012** (0.006)	0.009* (0.005)
Orta Düzey Kırsal (Ref: Ağırlıklı kentsel)	-0.569** (0.238)	- 1.019*** (0.235)	- 0.919*** (0.333)	-0.636** (0.318)	-0.638** (0.267)	-0.426 (0.336)	-0.042 (0.318)	- 0.990*** (0.228)	- 0.932*** (0.191)
Ağırlıklı Kırsal (Ref: Ağırlıklı kentsel)	- 0.988*** (0.249)	- 1.318*** (0.246)	- 1.251*** (0.349)	- 1.012*** (0.333)	- 1.133*** (0.280)	-0.765** (0.352)	-0.451 (0.333)	- 1.327*** (0.239)	- 1.272*** (0.200)
Fakirlik	-0.015** (0.007)	-0.004 (0.007)	-0.009 (0.010)	-0.009 (0.010)	-0.004 (0.008)	-0.011 (0.010)	- 0.027*** (0.010)	-0.010 (0.007)	-0.011* (0.006)
Yüksek Eğitilmiş	0.111*** (0.031)	0.084*** (0.031)	0.043 (0.043)	0.069 (0.042)	0.115*** (0.035)	0.115** (0.044)	0.122*** (0.042)	0.219*** (0.030)	0.202*** (0.025)
Kamu Hizmetlerinden Memnuniyet	-0.018* (0.010)	-0.007 (0.010)	-0.009 (0.014)	-0.011 (0.013)	-0.015 (0.011)	-0.024* (0.014)	-0.024* (0.013)	0.009 (0.010)	0.004 (0.008)
Belediye Hizmetlerinden Memnuniyet	0.021*** (0.006)	0.024*** (0.006)	0.016* (0.008)	0.022*** (0.008)	0.028*** (0.007)	0.027*** (0.009)	0.014* (0.008)	0.009 (0.006)	0.011** (0.005)
Sabit	0.164 (1.274)	-1.699 (1.256)	0.216 (1.782)	-0.473 (1.701)	-1.269 (1.432)	-0.292 (1.798)	1.470 (1.702)	-2.061* (1.221)	-1.513 (1.020)
Gözlem Sayısı	81	81	81	81	81	81	81	81	81
R-squared	0.791								

Sosyal sermaye çalışmalarında sıklıkla bireylerden sosyal ilişkilerini değerlendirmeleri istenmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen veriler sosyal sermaye birikimini temsil ettiği kabul edilmektedir. Örneğin Amati vd. (2018) arkadaş ilişkilerinden memnuniyeti sosyal sermaye olarak tanımladıkları çalışmalarında, İtalya’da yaşam memnuniyetinin sosyal sermaye artışı ile anlamlı olarak arttığını gözlemlemişleridir. Benzer biçimde bu çalışmada sosyal ilişkilerden memnuniyet sosyal sermaye olarak değerlendirilip kantil regresyon analizinde bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Sosyal ilişkilerden memnuniyet hem grup içi hem de gruplar arası ilişkileri ifade edebilmektedir. Bu açıdan sonuçlar hem son dönemde Türkiye’de yoğunlaşan düzensiz göç hareketliliği ile sosyal sermaye arasındaki ilişkinin genel bir değerlendirmesi hem de yukarıda yürütülen analizlerin duyarlılık analizi olarak incelenebilir.

Tablo 4'te gösterilen bulgulara göre, şehir ölçeğinde sosyal ilişkilerinden memnun olduğunu belirten nüfusun oranı ile düzensiz göç sonucu oluşan nüfus yoğunluğu arasında negatif bir ilişki görülmektedir. Bu sonucun Tablo 3'te gösterilen köprüleyici sosyal sermayeye ilişkin bulgularla benzerlik gösterdiğiniz söylemek mümkündür. Özellikle düşük kantillerde ve medyan kantilde bu negatif etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Sosyal ilişkilerin genel olarak dayanışmacı ve köprüleyici sosyal sermayeyi ifade etmesi, göçmen yoğunluğunun hem gruplar arası hem de grup içi sosyal sermayeyle negatif bir korelasyon kurduğuna işaret etmektedir. İç göçün de sosyal sermaye dağılımının en yüksek kantilinde (tau=0.95) anlamlı ve negatif bir ilişki görülmektedir.

Tablo 4. Sosyal ilişkilerden memnuniyet regresyon çıktıları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Değişkenler	OLS	tau=0.05	tau=0.10	tau=0.25	tau=0.40	tau=0.50	tau=0.75	tau=0.90	tau=0.95
Düzensiz Göç	-25.860 (26.217)	- 89.036** *	- 110.719* *	-24.144 (45.200)	-54.390 (35.412)	-73.978** (30.308)	5.133 (31.049)	-2.752 (25.408)	-8.636 (15.942)
İç Göç	-0.034 (0.039)	0.060 (0.047)	0.032 (0.073)	-0.024 (0.068)	-0.049 (0.053)	-0.036 (0.045)	-0.076 (0.047)	-0.015 (0.038)	-0.047* (0.024)
Orta Düzey Kırsal (Ref:Ağırlıklı kentsel)	2.249 (1.523)	-2.643 (1.838)	-0.778 (2.844)	0.983 (2.625)	2.398 (2.057)	3.559** (1.760)	4.325** (1.803)	2.657* (1.476)	3.248*** (0.926)
Ağırlıklı Kırsal (Ref:Ağırlıklı kentsel)	3.880** (1.596)	-1.578 (1.926)	-0.391 (2.981)	2.693 (2.752)	4.055* (2.156)	5.492*** (1.845)	5.916*** (1.890)	5.021*** (1.547)	5.040*** (0.970)
Fakirlik	-0.092* (0.047)	-0.063 (0.057)	0.027 (0.088)	-0.036 (0.082)	-0.017 (0.064)	-0.023 (0.055)	-0.118** (0.056)	-0.085* (0.046)	-0.082*** (0.029)
Yüksek Eğitimli	-0.270 (0.199)	-0.410* (0.240)	0.045 (0.372)	-0.251 (0.343)	0.060 (0.269)	-0.089 (0.230)	-0.237 (0.236)	-0.362* (0.193)	-0.401*** (0.121)
Kamu Hizmetlerindeki Memnuniyet	0.198*** (0.064)	0.519*** (0.077)	0.471*** (0.120)	0.339*** (0.111)	0.313*** (0.087)	0.196** (0.074)	0.139* (0.076)	0.158** (0.062)	0.183*** (0.039)
Belediye Hizmetlerindeki Memnuniyet	-0.075* (0.039)	-0.005 (0.047)	-0.096 (0.072)	-0.069 (0.067)	-0.074 (0.052)	-0.046 (0.045)	-0.058 (0.046)	-0.076** (0.038)	-0.124*** (0.024)
Sabit	82.253** * (8.153)	53.149** * (9.840)	52.285** * (15.229)	68.787** * (14.057)	64.981** * (11.013)	74.476** * (9.425)	86.356** * (9.656)	87.907** * (7.902)	90.358** * (4.958)
Gözlem Sayısı	81	81	81	81	81	81	81	81	81
R-squared	0.517								

Yukarıdaki analizlerde elde edilen, sosyal sermayenin ile düzensiz ve iç göç ile ilişkisine dair sonuçlar birlikte ele alındığında son yıllarda Türkiye'ye yönelen düzensiz göç hareketliliğinin sosyal sermaye birikimi ile genel olarak negatif bir korelasyon gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan bulgular makalenin birinci hipotezini destekler niteliktedir. Bununla birlikte, sivil sorumluluk ve katılım sonucu ortaya çıkan dayanışmacı sosyal sermayenin göçle birlikte güçlendiği görülmüştür. Suriye iç savaşının ve bunun Türkiye siyasetine yansımaları göz önüne alındığında, güçlenen dayanışmacı sosyal sermayenin bir kutuplaşmaya işaret ediyor olabileceği yorumu yapılabilir. Heterojenleşen nüfus yapısına cevap olarak yerel halk, hükümet politikalarını desteklemekte ya da bunlara karşı tepki niteliğinde örgütlenmekte ve sivil katılım sağlamaktadır. Bu açıdan bulgular makalenin ikinci hipotezini desteklememiştir. Son olarak sosyal sermaye ile göç arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığını ve hali hazırda sosyal sermaye birikimi yüksek olan şehirler ya da bölgelerde göç sonucu sosyal sermaye düşüşü yaşamayacağını savunan üçüncü hipotez bulgular tarafından desteklenmiştir. Tablo 3 ve 4'te görüldüğü gibi sosyal sermaye dağılımının yüksek kantillerinde düzensiz göç değişkeni istatistiksel olarak anlamlı değildir.

5.1. Sosyal Sermaye İle Sosyoekonomik Yapı Arasındaki İlişki

Kantil analizlerde, farklı sosyal sermaye tanımlarıyla göç arasındaki ilişki araştırılırken, modele şehirlerin sosyoekonomik yapıları kontrol değişkenler olarak eklenmiştir. Bulgular, dayanışmacı ve köprüleyici sosyal sermayenin kırsal nüfus yoğunluğu yüksek olan bölgelerde düşük olduğunu göstermektedir. Bu bulgu Türk vd. (2020) çalışmasıyla uyumludur. Dayanışmacı ve köprüleyici sosyal sermayeden farklı olarak, sosyal ilişkilerden genel memnuniyetin kırsal nüfusun toplan nüfusun %20 ila 50'sini oluşturduğu orta düzel kırsal bölgelerde artış gösterdiği görülmüştür (Tablo 4). Sosyal sermayenin tüm tanımlarının geçim sıkıntısı yaşayan fakir nüfus yoğunluğu ile negatif ve anlamlı bir ilişki kurduğu görülmektedir. Bu Östh vd. (2018) tarafından İsveç üzerine yapılan çalışmayla uyumludur. Bulgular en az yüksek öğrenime sahip birey oranının köprüleyici sosyal sermaye ile anlamlı ve pozitif bir korelasyon kurduğunu göstermiştir. Son olarak kamu hizmetlerinden memnuniyet dayanışmacı sosyal sermaye ve sosyal ilişkilerden memnuniyet ile anlamlı ve pozitif bir ilişki gösterirken, belediye hizmetlerinden memnuniyet köprüleyici sosyal sermaye ile pozitif ve anlamlı bir korelasyon kurmaktadır. Bu ikinci bulgunun bireylerin yaşadıkları şehirlerle kurdukları güven ve memnuniyet ilişkisine işaret etmesi açısından sosyal sermaye birikimine yönelik önemli bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle belediyelerin sunduğu toplu taşıma gibi hizmetlerin sosyal faaliyetlere katılımı teşvik ettiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan sosyal sermayeyi

artırmaya yönelik politikalarda belediyelerin rolü öncelikli olarak araştırılması gereken konulardandır.

6. SONUÇ

Makalede Türkiye’de son yıllarda artan düzensiz göçün ülkedeki sosyal sermaye yapısı ile ilişkisi incelenmiştir. Sosyal sermayenin literatürde sunulan tanımlarına uygun olarak üç farklı kantil regresyon modeli ile Türkiye’nin 81 ili ölçeğinde analizler yürütülerek dayanışmacı sosyal sermayenin göç sonucu güçlendiği görülürken, köprüleyici sosyal sermayenin düzensiz göç ile negatif bir korelasyon kurduğu gösterilmiştir. Dayanışmacı sosyal sermaye, grup içi konsolidasyonu artırırken gruplar arası kutuplaşmaya işaret edebilmektedir. Özellikle Suriye’de süregelen iç savaşın ve bunun Türkiye siyasetine yansımaları sonucu, bireylerin ülkenin göç politikasının yanında ya da karşısında olmak üzere çeşitli gruplarda konsolide olduğu söylenebilir.

Köprüleyici sosyal sermaye ise gruplar arası güven ve ağırları ifade etmesi sebebiyle, sosyal sermaye atfedilen ekonomik gelişme ve büyüme ve de toplum refahı gibi konularda önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle köprüleyici sermaye ve sosyal ilişkilerden memnuniyet analizlerinin benzer sonuçlar vermesi, bu makalenin düzensiz göçe ilişkin bulgularının sosyal sermayede genel bir düşüşü ön gördüğü anlaşılmaktadır. Bu açıdan makalenin bulguları dikkatle ele alınmalı hem nüfus yapısının değiştiği bölgelerin yerel halkının hem de düzensiz göç sonucu oluşan yabancı nüfusun sosyal yaşama ve aktivitelere entegrasyonu sağlanmalıdır.

Makalede ayrıca sosyal sermaye ve kırsallık, yoksulluk, kamu ve belediye hizmetlerinden memnuniyet arasındaki farklara ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Sosyal sermaye birikimini artırmaya yönelik politikalar belirlenirken makalenin bulgularının işaret ettiği önemlerin alınması önerilmektedir. Örneğin kırsal nüfusun yoğun olduğu bölgelerin sosyal ağlarını ve tesislere erişimini geliştirmeye yönelik politikaların, dolaylı olarak göçle ilişkili sosyal sermaye kaybına da katkı sağlayacağı açıktır. Benze biçimde yoksullukla mücadele, kamu ve belediye hizmetlerinin kalitesinin artırılması sosyal düzensiz göç gibi dışsal şoklara karşı dirençliliği artırarak sosyal sermayeyi güçlendirecektir

Son olarak iç göçe ilişkin bulgular yerli göç hareketliliğinin özellikle sosyal sermayesi yüksek bölgelerde sosyal sermayeye olumlu bir katkı sağladığını göstermiştir. Uzun vadede benzer bir sonucun, düzensiz göç sonucu da oluşup oluşmadığını araştırmak için çalışma

gelecekte yeniden yürütülmelidir. Bunun için Türkiye İstatistik Kurumu'nun en son 2015 yılında şehir bazında yayınladığı sosyal sermayeye ilişkin verileri güncellemesi gerekmektedir.

REFERENCES / KAYNAKLAR

Adam, F. & Roncevic, B. (2003). Social capital: Recent debates and research trends. *Social Science Information*, 42, 155-183.

Akyiğit, H. & Şan, M. K. (2015). Sosyal sermaye tartışmaları ve Türkiye'de sosyal sermayenin ölçülmesi sorunu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 123-134.

Alesina, A. & La Ferrara, E. (2000). Participation in heterogeneous communities. *The Quarterly Journal of Economics*, 115(3), 847-904.

Almond, G. A. & Verba, S. (2015). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton University Press.

Amati, V., Meggiolaro, S., Rivellini, G. & Zaccarin, S. (2018). Social relations and life satisfaction: The role of friends. *Genus*, 74(1), 1-18.

Bankston, C. & Zhou, M. (2002). Social capital as a process: The meanings and problems of a theoretical metaphor. *Sociological Inquiry*, 72, 285-317.

Beugelsdijk, S. & Van Schaik, T. (2005). Social capital and growth in European regions: An empirical test. *European Journal of Political Economy*, 21(2), 301-324.

Blum, T. C. & Kingston, P. W. (1984). Homeownership and social attachment. *Sociological Perspectives*, 27(2), 159-180.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. İçinde J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). New York: Greenwood Press.

Buğra, A. (2001). Non-market mechanisms of market formation: The development of the consumer durables industry in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 19, 1-28.

Carlton, S. & Vallance, S. (2017). The commons of the tragedy: Temporary use and social capital in Christchurch's earthquake-damaged central city. *Social Forces*, 96(2), 831-850.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.

Costa, D. & Kahn, M. (2003). Civic engagement and community heterogeneity: An economist's perspective. *Perspectives on politics*, 1(1), 103-111.

Delhey, J. & Newton, K. (2005). Predicting cross-national levels of social trust: Global pattern or nordic exceptionalism? *European Sociological Review*, 21(4), 311-27.

Ekici, T. & Koydemir, S. (2014). Social capital, government and democracy satisfaction, and happiness in Turkey: A Comparison of Surveys in 1999 and 2008. *Social Indicators Research*, 118(3), 1031-1053.

Esmer, Y. (2012). *Türkiye değerler atlası*. Erişim tarihi: 19.02.2021 <https://www.academia.edu/people/search>

Forsander, A. (2004). Social capital in the context of immigration and diversity: Economic participation in the Nordic welfare states. *Journal of International Migration and Integration/Revue de l'integration et de la migration Internationale*, 5(2), 207-227.

- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity (Vol. 99)*. New York, NY: Free Press.
- Glaeser, E. L., Laibson, D. & Sacerdote, B. (2002). An economic approach to social capital. *Economy Journal*, 112(483), F437-F458.
- Grootaert, C. (1999). Social capital, household welfare and poverty in Indonesia. *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 2148.
- Guiso, L., Sapienza, P. & Zingales, L. (2000). The role of social capital in financial development. *National Bureau of National Economic Research, Working Paper*, No. 7563, Cambridge.
- Harrison, L. E. (2000). *Underdevelopment is a state of mind: The Latin American case*. Seattle: Madison Books.
- Helliwell, J. F. & Putnam, R. D. (1995). Economic growth and social capital in Italy. *East Economy Journal*, 21(3), 295-307.
- Hooghe, M., Reeskens, T., Stolle, D. & Trappers, A. (2009). Ethnic diversity and generalized trust in Europe: A cross-national multilevel study. *Comparative Political Studies*, 42(2), 198-223.
- Hughes, P., Bellamy, J. & Black, A. (2000). Building social trust through education. In I. Winter (Ed.), *Social capital and public policy in Australia* (pp. 225-249). Melbourne: Australian Institute of Family Studies.
- Karagül, M. & Masca, M. (2005). Sosyal sermaye üzerine bir inceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 37-52.
- Kazemipur, A. (2006). A Canadian exceptionalism? Trust and diversity in Canadian cities. *Journal of International Migration and Integration*, 1(2), 219-40.
- Kesler, C. & Bloemraad, I. (2010). Does immigration erode social capital? The conditional effects of immigration-generated diversity on trust, membership, and participation across 19 countries, 1981-2000. *Canadian Journal of Political Science/Revue Canadienne de Science Politique*, 43(2), 319-347.
- Kimovich, R. (2009). The sources and consequences of national identification. *American Sociological Review*, 74, 573-593.
- Knack, S. & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic pay off? A cross-country investigation. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251-88.
- Koenker, R. & Bassett Jr, G. (1978). Regression quantiles. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 33-50.
- Koenker, R. & Hallock, K. F. (2001). Quantile regression. *Journal of Economic Perspectives*, 15(4), 143-156.
- Kymlicka, W. (2001). *Politics in the vernacular: Nationalism, multiculturalism and citizenship*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Lancee, B. (2010). The economic returns of Immigrant's bonding and bridging social capital: The case of the Netherlands. *International Migration Review*, 44(1), 202-226.
- Letki, N. (2008). Does diversity erode social cohesion? Social capital and race in British neighbourhoods. *Political Studies*, 56(1), 99-126.
- Lin, N. (2000). Inequality in social capital. *Contemporary Sociology*, 29(6), 785-795.
- Lin, N. (2002). *Social capital: A theory of social structure and action (Vol. 19)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, D. (2000). *Citizenship and national identity*. London, UK: Polity Press.

- Nahapiet, J. & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23(2), 242-266.
- Nannestad, P. (2007). Immigration and welfare states: A survey of 15 years of research. *European Journal of Political Economy*, 23(2), 512-532.
- Norris, P. & Inglehart, R. (2013). Gendering social capital. *Gender and Social Capital*, 73, 34-45.
- Patulny, R. V. & Svendsen, G. (2007). Exploring the social capital grid: Bonding, bridging, qualitative, quantitative. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 27(1/2), 32-51.
- Paxton, P. (1999). Is social capital declining in the United States? A multiple indicator assessment. *American Journal of Sociology*, 105(1), 88-127.
- Paxton, P. (2002). Social capital and democracy: An interdependent relationship. *American Sociological Review*, 67(2), 254-277.
- Pehrson, S., Vignoles V. L. & Brown, R. (2009). National identification and anti-immigration prejudice: *Individual and Contextual Effects of National Definitions*. *Social Psychology Quarterly*, 72, 24-38.
- Peri, G. (2016). Immigrants, productivity, and labor markets. *Journal of Economic Perspectives*, 30(4), 3-30.
- Phan, M. B. (2008). We are all in this together: Context, contracts, and social trust in Canada, *Anal. Soc. Issues Public Policy*, 8, 23-51.
- Poortinga, W. (2006). Social capital: An individual or collective resource for health? *Social Science & Medicine*, 62(2), 292-302.
- Putnam, R. D. (1995a). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.
- Putnam, R. D. (1995b). Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *PS: Political Science & Politics*, 28(4), 664-683.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty first century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-74.
- Putnam, R. D., Leonardi, R. & Nanetti, R. Y. (1994). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Reeskens, T. & Wright, M. (2013). Nationalism and the cohesive society: A multilevel analysis of the interplay among diversity, national identity, and social capital across 27 European societies. *Comparative Political Studies*, 46(2), 153-181.
- Rohe, W. M., Van Zandt, S. & McCarthy, G. (2013). The social benefits and costs of homeownership: A critical assessment of the research. *The Affordable Housing Reader*, 40, 00-01.
- Siisiainen, M. (2003). Two concepts of social capital: Bourdieu vs. Putnam. *International Journal of Contemporary Sociology*, 40(2), 183-204.
- Stolle, D., Soroka, S. & Johnston, R. (2008). When does diversity erode trust? Neighborhood diversity, interpersonal trust and the mediating effect of social interactions. *Political Studies*, 56(1), 57-75.
- Türk, U., Dolciotti, M., Östh, J., Reggiani, A. & Nijkamp, P. (2020). Social capital, rurality, and accessibility: A comparative study between Turkey and Italy. In *Development studies in regional science* (pp. 475-496). Singapore: Springer.
- UNHCR Mid-Year Trends. (2015). Erişim tarihi: 01.12.2020, <https://www.refworld.org/docid/568fbb8f4.html>.

Uslaner, E. (1999). Trust but verify: Social capital and moral behaviour. *Social Science Information*, 38, 29-56.

Varshney, A. (2002). *Ethnic conflict and civic life: Hindus and Muslims in India*. New Haven, CT: Yale University Press.

Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27, 151-208.